

dr hab. Michał Matuszczyk, prof. ASP
Katedra Konserwacji i Restauracji Ceramiki i Szkła
Wydział Ceramiki i Szkła
Akademia Sztuk Pięknych
im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu

Wrocław, 23.05.2022 r.

**Recenzja pracy doktorskiej mgr Agnieszki Zambrzyckiej pod tytułem:
„Problemy technologiczne i konserwatorskie figur Chińczyków
z historycznej kolekcji Wilanowa”
sporządzona w związku z przewodem doktorskim w dziedzinie sztuki,
w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki
na Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.**

Promotor: prof. Jacek Martusewicz

Dane osobowe i dorobek naukowo-artystyczny doktorantki

Pani Agnieszka Zambrzycka [REDACTED] uzyskała tytuł magistra sztuki w 1989 roku w zakresie Konserwacji Rzeźby i Elementów Architektonicznych, z wynikiem bardzo dobrym. Promotorem pracy dyplomowej był prof. Adam Roman. Tematem pracy była: *Konserwacja figury anioła z pomnika nagrobnego Olimpii z Borodziczów Kocent–Zielińskiej z Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie*. W ramach pracy dyplomowej napisała także dwie prace teoretyczne: *Symbolika sepulkralna na przykładzie rzeźb aniołów z Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie*, pod kierunkiem prof. Jakuba Pokory oraz *Degradacja środowiska na terenie Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie. Wpływ zanieczyszczeń powietrza na stan zachowania obiektów zabytkowych*, pod kier. dr Hanny Sztrantowicz. Aneks rzeźbiarski do dyplomu pt. *Portret podwójny* wykonała pod kierunkiem prof. Adama Romana, a aneks rysunkowy pt. *Pianino*, pod kierunkiem prof. Stefana Damskiego i ad. Mariana Nowińskiego.

Praca dyplomowa została wyróżniona w Konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków za najlepsze prace naukowe, popularyzatorskie i projektowe, dotyczące ochrony zabytków i muzealnictwa.

Od października 1990 r. została zatrudniona na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, w Katedrze

Konserwacji i Restauracji Rzeźby i Elementów Architektury (obecne nazwy). W latach 1990-1994 pracowała jako nauczyciel pomocniczy, a od roku 1994 jako asystent. W latach 1994-2000 pracowała także w Pracowni Konserwacji Sztuki Starożytnej Muzeum Narodowego w Warszawie pełniąc funkcję asystenta konserwatora, a następnie adiunkta. Pani Agnieszka Zambrzycka wykazuje znaczny dorobek konserwatorski i restauratorski w ramach prac pod kierunkiem prof. Andrzeja Kossacza czy prof. Jacka Martusewicza ale także pracowała indywidualnie przy obiektach antycznych ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Wyróżnić należy jej działania konserwatorskie i restauratorskie przy mozaikach w ramach misji zagranicznych w Libanie (1999 r.) czy w Syrii (2004-2005 r.), pod kierunkiem dr. Krzysztofa Chmielewskiego. Ma w swoim dorobku dwa artykuły naukowe (indywidualny i opracowany w zespole) oraz wygłoszenie dwóch referatów na krajowych konferencjach naukowych (w 1993 i 2018 roku). Zrealizowała wiele prac artystycznych. Na uwagę zasługują jej prace malarskie wykonane w technice akwareli z przedstawieniami natury, do której często nawiązuje w przygotowanych do recenzji opracowaniach. W latach 1995–2013 aktywnie udzielała się w Kole Naukowym Studentów Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Warszawie, pełniąc funkcję jego opiekuna. Obecnie uczestniczy w prowadzeniu zajęć dla studentów III i IV roku w Pracowni Konserwacji i Restauracji Rzeźby Kamiennej i Elementów Architektury, z przedmiotu: *Konserwacja i restauracja zabytkowej rzeźby ze skał osadowych i krystalicznych – praktyka; Konserwacja i restauracja zabytkowej rzeźby ze skał osadowych i krystalicznych – teoria*. W ramach zajęć ze studentami również pod jej kierunkiem przeprowadzono prace konserwatorskie i restauratorskie około dwudziestu wieloelementowych pomników nagrobnych z Cmentarza Powązkowskiego, Cmentarza Żydowskiego (macewy), czy też z Nieborowa (dwa kamienne lwy zdobiące pałacowy dziedziniec). Pani Agnieszka Zambrzycka uczestniczy także w corocznych, organizowanych przez Katedrę praktykach zawodowych, głównie na terenie Warszawy. Pełniła także opiekę merytoryczną (wykłady i ćwiczenia z zakresu konserwacji i restauracji rzeźby kamiennej) dla stypendystów w ramach programów edukacyjnych i stypendialnych Erasmus, czy też Gaude Polonia.

Ocena pracy doktorskiej

Dysertacja doktorska Pani Agnieszki Zambrzyckiej dotyczy rozpoznania techniki i technologii kolekcji dwunastu figur przedstawiających Chińczyków i Chinki, znajdującej się w zbiorach warszawskiego Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Na podstawie przeprowadzonych niezwykle szczegółowych analiz doktorantka stwierdziła, że sześć z nich jest wykonanych z niewypalanej gliny, a kolejne sześć to odlewy gipsowe. Wszystkie postacie są polichromowane, niektóre z nich posiadają dodatkowe dekoracje w postaci złocień czy też jedwabnych sznurków. Autorka pracy na podstawie niezwykle wnikliwie przeprowadzonych przez siebie analiz dokonała wskazania proveniencji poszczególnych figur. Dwie z nich – te najbardziej zniszczone – wytypowała do przeprowadzenia ich konserwacji i restauracji. Praca składa się z 359 stron, w której układ zasadniczych rozdziałów i licznych podrozdziałów jest prawidłowy. Autorka w jasno sformułowanym wstępie czytelnie uzasadnia potrzebę wyboru tematu, jej cel, obszar badań, zakres czasowy i przestrzenny. W pierwszym rozdziale szczegółowo nakreśliła historię powstania Apartamentu Chińskiego w pałacu wilanowskim oraz kolekcjonerską pasję jego twórcy - Stanisława Kostki Potockiego. Uporządkowała nazewnictwo należących do kolekcji wilanowskiej figur. Omówiła także kogo wyobrażają lalki chińskie w zbiorach światowych, w jaki sposób są one wykonane, gdzie i kiedy je produkowano oraz kto zajmował się rzeźbieniem tego typu prac. Opisała także kolekcjonerską pasję zbierania różnego rodzaju dalekowschodnich rzeźb przez kolejnych właścicieli Wilanowa. Przeprowadziła badania archiwalne, dzięki którym udało się naświetlić zagadnienia dotyczące historii lalek chińskich w Wilanowie: od kiedy zdołały wniknąć do Apartamentu Chińskiego, kto mógł je zakupić i w jaki sposób były eksponowane. Doktorantka ustaliła także kogo przedstawiają figury oraz miejsce i czas ich powstania. Interesujące było także prześledzenie i porównanie analogicznych obiektów w zbiorach światowych.

W kolejnych dwóch rozbudowanych rozdziałach autorka pracy skupiła się na analizie techniki i technologii wykonania wilanowskich lalek, ze szczególnym uwzględnieniem dwóch wytypowanych do prac konserwatorsko-restauratorskich (rzeźby o numerach inw. Wil.3026- wykonana z niewypalanej gliny i Wil.3019 - odlew gipsowy). W przypadku tych dwóch obiektów zleciła wykonanie wielu badań mikrochemicznych i instrumentalnych, takich jak: XRD, SEM-EDS, XRF, FTIR, obserwacje i fotografie w świetle UV, IR oraz fotografie rentgenowskie (RTG), a następnie prawidłowo zinterpretowała rezultaty badań. Dzięki nim autorce dysertacji

udało się z dużym prawdopodobieństwem ustalić pochodzenie poszczególnych figur. Część z nich pochodzi przypuszczalnie z Chin, a część było wykonanych najprawdopodobniej w Europie. Ustaliła też, że figura z gliny wykonana była w latach 1775–1805 przez nieustalonego rzeźbiarza działającego w Kantonie. Druga figura mogła powstać pomiędzy rokiem 1818 a 1830 w Europie być może w jednej z londyńskich pracowni rzeźbiarskich. Na podstawie badań archiwalnych autorka przyjęła hipotezę, że pozostałe lalki znajdujące się w kolekcji wilanowskiej także zdobiły Apartament Chiński od 1832 r. i zostały prawdopodobnie zakupione w Europie przez Stanisława Kostkę Potockiego lub jego syna Aleksandra. W tej części pracy drobiazgowo przebadane wszystkie warstwy technologiczne lalek z kolekcji wilanowskiej doktorantka zestawiała i porównała ze sobą oraz z analogicznymi obiektami powstałymi w Europie czy też w Chinach.

Ostatnia część pracy poświęcona jest ustaleniu stanu zachowania i przyczyn zniszczeń rzeźb, które wraz z wynikami wcześniejszych badań posłużyły jej do opracowania programu prac konserwatorsko-restauratorskich, dostosowanego dla każdej z figur. W trakcie prowadzonych prac konserwatorskich i restauratorskich autorka dysertacji zastosowała nietypowe rozwiązania, poprzedzone wieloma próbami i analizami użytych materiałów. Słusznie zrezygnowała z toksycznych oraz niebezpiecznych środków, np. z żywicy sztucznej rozpuszczonej w metanolu, str. 290, przypis 51. W tej części dysertacji szczegółowo opisała wszystkie etapy wzorowo przeprowadzonych samodzielnie prac. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że nie podano autora prac z użyciem lasera przy usuwaniu werniksu (str. 312).

Pani Agnieszka Zambrzycka wykazała się niezwykle cierpliwością, dociekliwością i starannością. Szczególnie należy zwrócić uwagę na poziom trudności spowodowany zastosowaniem przez autorów lalek wielu materiałów o różnej trwałości i odporności na warunki temperaturowo-wilgotnościowe oraz różnym współczynnikiem rozszerzalności termicznej, co podniosło poziom trudności w realizacji tak skomplikowanych prac. Szczególnie należy docenić wybór najbardziej zniszczonych figur, które niezwłocznie wymagały interwencji konserwatorsko-restauratorskiej. Wyniki swoich wszystkich działań syntetycznie scharakteryzowała w Podsumowaniu (rozdział 5) i dalej w Zakończeniu (rozdział 6).

Czytając tę niezwykle wnikliwie opracowaną dysertację, należy stwierdzić, że Pani Agnieszka Zambrzycka dobrze opanowała terminologię i wszystkie aspekty związane z omawianymi w pracy zagadnieniami, w tym różnicę pomiędzy pracami

konserwatorskimi a restauratorskimi, które często w pracy prawidłowo wyszczególnia. Niestety też niejednokrotnie posługuje się potocznymi uproszczeniami, zwłaszcza tam, gdzie opisuje prace restauratorskie lub konserwatorskie i restauratorskie nazywając je tylko konserwatorskimi (np.: str. 16, 199) lub w podpisach pod zdjęciami, gdzie umieszcza informacje o zrealizowanych pracach konserwatorskich mimo, że zostały przeprowadzone także i prace restauratorskie (np.: ilustracje nr 132-136, 139). Tego typu uproszczenie - często stosowane na przykład podczas rozmów w gronie specjalistów - nie powinny mieć miejsca w tego typu opracowaniach. Podobnie dotyczy to terminu „wtórny”, bez bardziej precyzyjnego określenia, jakich konkretnie warstw technologicznych dotyczy i jak są one datowane (np. str. 191, 200, 240, 259). Nie należy używać potocznych określeń kolorów, np. odcień karmazynu (str. 119, 143), kolor bursztynowy (str. 258) czy też kremowy (str. 121, 128, 233). Doktorantka nie wyjaśnia skrótów „POW”, „PAW” (str. 259), nie podaje czasem producentów użytych w pracach materiałów, np. Aquazolu 500 lub ich nazw, np. farby olejno-żywicznej firmy Maimeri. W tym wypadku być może autorce chodziło o farby żywiczne „Restauro” tejże firmy, ale na bazie żywicy mastyksowej. Ostatnia uwaga dotyczy nietypowego opracowania przypisów dolnych, w których zastosowano system oksfordzki. Doktorantka nie używa w przypisach dolnych powszechnie stosowanych skrótów: tenże, tamże (Idem, Ibidem).

Rozprawa doktorska napisana jest bardzo poprawnym, jasnym, komunikatywnym i niemal bezbłędnym językiem, z bardzo nielicznymi błędami interpunkcyjnymi czy literówkami (np.: koszelina zamiast koszenila, str. 232, przypis 162, czy też PWSPS zamiast PWSSP). Ilość szczegółów i bardzo drobiazgową analizę wszystkich opisanych zagadnień, liczne dygresje autorki, odniesienia do wyjątkowo bogatej literatury także obcojęzycznej oraz dodatkowe wyjaśnienia w przypisach wymuszają na czytelniku niezwykle skupienie, aby nie stracić głównego wątku pracy. Doktorantka posługuje się bardzo bogatym słownictwem - także specjalistycznym. Szczególnie należy wyróżnić jej duże znanostwo terminologii związanej z chińskim nazewnictwem elementów wystrojów rzeźb. Spis literatury wykonany został bardzo starannie i prawidłowo, zgodnie z wymaganiami stawianymi tego typu opracowaniom. Zawiera aż 163 pozycje literaturowe (źródła archiwalne, rękopisy, źródła drukowane) oraz 16 odniesień do źródeł internetowych. Zostały one umiejętnie wykorzystane w pracy. Wszystkie zdjęcia i rysunki zaczerpnięte z literatury zostały dokładnie zacytowane, a źródła internetowe zawierają daty dostępu.

Konkluzja

Po przeanalizowaniu materiałów i dokumentacji dostarczonych do zrecenzowania pracy doktorskiej Pani mgr Agnieszki Zambrzyckiej stwierdzam, że wraz z dorobkiem artystyczno-naukowym, organizacyjnym i dydaktycznym spełnia ona wymagania zawarte w artykule 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późniejszymi zmianami) O stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, a także w Ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. (Art. 186, Art. 187), stawiane kandydatom do uzyskania stopnia doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Tym samym wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Agnieszki Zambrzyckiej do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

dr hab. Michał Matuszczyk
prof. ASP we Wrocławiu

DYPLOMOWANY
KONSERWATOR-RESTAURATOR
DZIEŁ SZTUKI

